

**Dragør som
industriby**

Dragør som industriby er udgivet af Beboerforeningen for Dragør gamle by og Dragør Lokalkiv i anledning af Bygningskulturens Dag den 9. september 2007, hvor temaet er Industriens Bygninger.

I dag er der ikke mange spor tilbage af de ældre industribygninger i Dragør, men udgiverne har alligevel valgt at bruge dagen til at sætte fokus på en del af Dragørs historie, der hidtil ikke har været udforsket særlig meget.

Tak til Birte Hjorth og Erling Ravn for at skaffe mange nye oplysninger om Dragørs virksomheder gennem tiden. Og til Kulturarvsstyrelsen for økonomisk støtte til udgivelsen af dette hæfte og til afholdelse af Bygningskulturens Dag i Dragør.

Tekst og layout:
Henning Sørensen, Dragør Lokalkiv.

Forsidebilledet: Kedelpassere på Wieders Væveri, ca. 1902.
Bagsiden: Kvinderne var tidligere en væsentlig del af industriarbejdsstyrken i Dragør - her vævepiger fra slutningen af 1800-tallet.

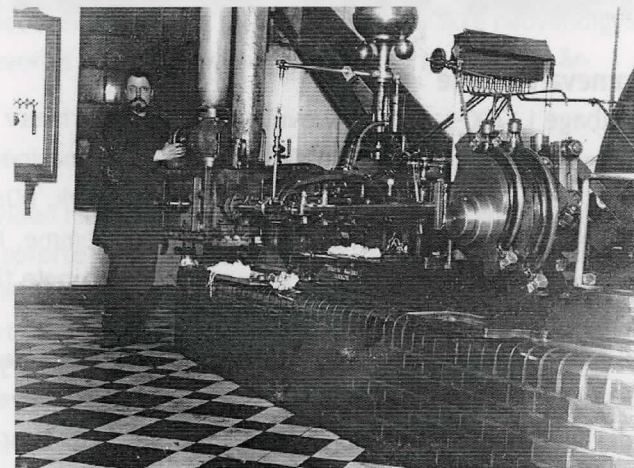
Dragør som industriby

Dragør er ikke ligefrem kendt som en industriby. Alligevel har byen gennem tiden haft en række virksomheder, som hver for sig også er en del af byens historie.

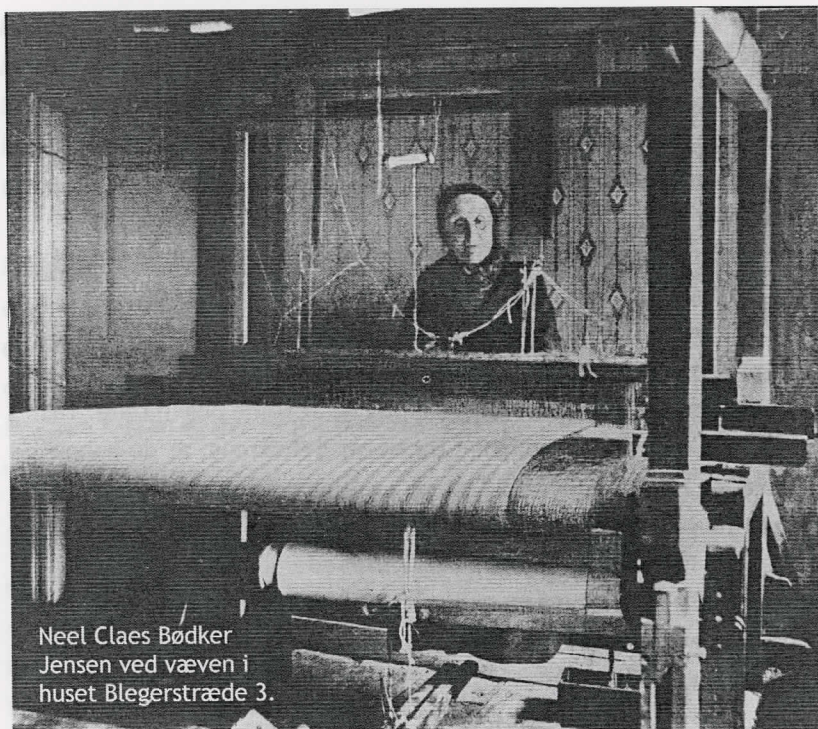
Regner man det omfattende hjemmevæveri, som Dragørs koner stod for før i tiden, som en industri i sig selv, kan man faktisk tale om, at Dragør er blandt de ældste industribyer i Danmark.

Mens det andre steder i Danmark var jernbanen, der befordrede råvarer og færdigvarer til og fra industrivirksomhederne, kom godstransporten med Amagerbanen til Dragør aldrig til at spille nogen rolle. Til gengæld gav banen den mulighed for byens befolkning, at de kunne søge arbejde på fabrikkerne i Kastrup og Sundbyerne, og tage toget frem og tilbage.

Dragør har haft en række industrivirksomheder gennem tiden, men deres historie er aldrig beskrevet samlet. Dette hæfte fortæller historien om nogle af fabrikkerne - men ikke dem alle. Har du andre oplysninger om Dragørs industrihistorie, så kontakt gerne Lokalkivet.

Dragørs første dampmaskine blev installeret i væveriet på Kirkevej i slutningen af 1800-tallet. Dragør var for alvor blevet en industriby.

Neel Claes Bødker
Jensen ved væven i
huset Blegærstræde 3.

Hjemmevæverierne

Helt tilbage i 1700-tallet var vævning et udbredt erhverv i Dragør. Søfolkene i byen skulle nemlig stå til rådighed for marinen, og til gengæld fik de ret til at ernære sig ved et håndværk. I Dragør betød det, at søfolkenes koner kunne væve derhjemme. I 1741 blev den samme tilladelse givet til lodsernes koner, og nogle få år efter talte man 167 væve i byen.

Indtil 1857 var vævefaget egentlig forbeholdt medlemmer af væverlaugene i købstæderne, men alligevel vævede man på livet løs i Dragør, der ikke havde ret til at kalde sig købstad. I 1830 var der i byen omkring 300 væve, så der har stået en væv i så godt som alle hjem. Der er imidlertid ikke mange spor tilbage i dag af denne omfattende virksomhed, bortset fra at en del huse har særligt mange vinduer, for

at væverskerne kunne få så meget lys, som muligt til arbejdet. Man kan enkelte steder se, hvordan huse ligefrem er blevet ombygget, så der er blevet plads til vævene. Det gælder f.eks. huset *Vartovlængen* 8, hvor vævemester Frederik Heinze forøgede loftshøjden, for at hans store damaskvæv kunne være i bygningen. Heinze producerede for firmaer og forretninger i København.

Hjemmevæveriet var ikke en industri i almindelig forstand, men snarere et håndværk der var så udbredt i byen, at den totale produktion sikkert oversteg mange væverivirksomheders. På et tidspunkt i slutningen af 1700-tallet vævede mange af byens kvinder for et industrielt væveri på Sydsjælland, så i en vis forstand var Dragørs sømandskoner alligevel en slags "fabriksarbejdere".

Elisenborg

Skal man finde "industriens vugge" i Dragør, må det være ejendommen *Elisenborg* på hjørnet af Engvej og Kastanie Allé. Bygningen blev opført i 1770'erne som rebslageri, men fungerede i en periode omkring 1790 som væveri. Det hedder ligefrem i en beskrivelse af stedet, at det blev opført som fabrik, men det er ikke nødvendigvis korrekt. Væveriet på Elisenborg var dog kun i drift i en kort år-række.

Højerup

Lidt bedre viden har vi om den virksomhed, som fabrikatør *Stahl* fra København opførte i Dragør omkring 1830. Han købte grunden og et eksisterende hus på det sted, der nu er kendt som "Dragørhjørnet", altså hjørnet af Kirkevej og Stationsvej (hvor Amagerbanken ligger i dag). Stedet kaldtes dengang for *Højerup*. Det er formentlig Dragørs første - og i en lang periode den eneste - industrielle virksomhed vi finder her.

I en beskrivelse af Højerup fra 1834 omtales en "mekanisk maskine" i bygningen, så det har nok været Dragørs første af sin slags. Men der

Dragørs første, egentlige fabriksbygning - „Højerup“ - der lå på hjørnet af Kirkevej og Stationsvej. Foto fra omkring år 1900, hvor virksomheden for længst var ophørt, og bygningen istedet fungerede som posthus og restaurant.

kom andre industrimaskiner til. F.eks. omtales en række specialvæve til fremstilling af bl.a. fløjl og damask, og fremmedartede begreber som *jacquard-* og *bobinetmaskiner* nævnes også i datidens beskrivelser af Højerup.

Stahl havde i forvejen væverier i København med op til 100 vævestole i arbejde. Fabrikken i Dragør blev oprettet, så den kunne fungere i samspil med hjemmevæverierne. På Højerup fik byens koner udleveret materialerne, og når de kom tilbage med de færdigvævede stoffer, blev de vasket, farvet og glittet. Til at tørre tøjet blev der bygget et tørre-tårn ved siden af virksomheden. Fra Højerup kunne også byens blegere forsynes med stoffer.

Det er dog kun i ca. 10 år at denne produktion finder sted. Stahl opgav virksomheden, bygningerne blev omdannet til beboelse og tørre-tårnet i haven revet ned. Det havde ellers også fungeret som sømærke, men nu måtte man bygge et nyt sømærke udenfor byen.

Væveriet på Vestgrønningen

I 1849 så Dragør det næste forsøg på at få industri til byen. En *Fabriks Entreprenør Frederik Ludvig Christian Munck*, købte huset på hjørnet af Vestgrønningen og Stormgade og indrettede fløjen ud mod Vestgrønningen til væveri, så her var der tale om en egentlig industribygning.

Tre år senere blev virksomheden overtaget af *Carsten Schmidt Flensborg*, der byggede en tredje etage på, så der blev plads til endnu flere væve. Hvor længe produktionen stod på er uvist, men ejendommen blev i 1856 overtaget af en skibsreder, som antagelig brugte den til privatbeboelse. Senere er huset kendt under navnet *Walløehus*.

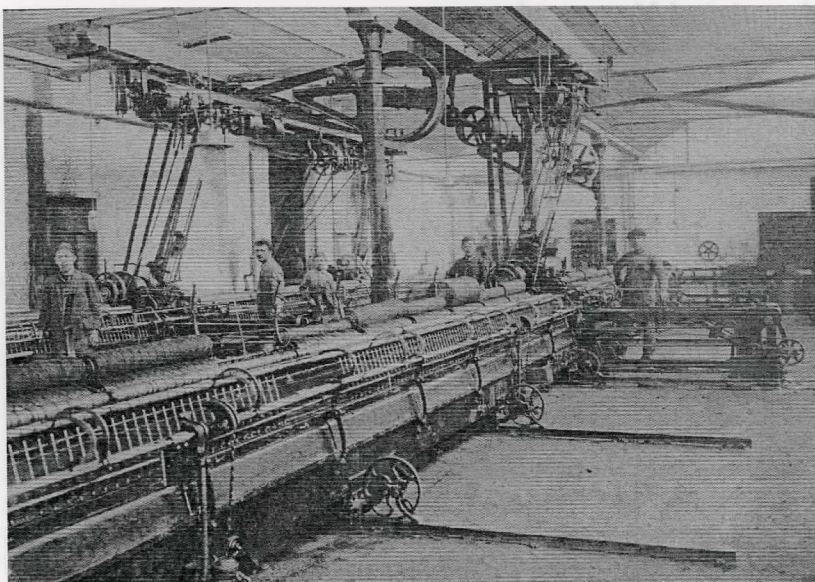
Væveriet på Kirkevej

Efter de første, spæde forsøg på at gøre Dragør til en industriby, blev der i 1865 grundlagt en virksomhed, der skulle vise sig at få en væsentlig længere levetid end sine forgængere.

Det københavnske firma, *Thøgersen & Søn*, opførte en bygning på Kirkevej, hvor der blev indrettet et håndvæveri. Man havde først søgt om tilladelse til at opføre fabrikken i Dragør sogn, men fået afslag af byens råd. I stedet blev væveriet opført i Store Magleby sogn, men ganske tæt på grænsen til Dragør.

Væveriet blev den første, større industrivirksomhed i Dragør og omegn, og her fik en del dragørfolk - både mænd og kvinder - beskæftigelse. Vi ved ikke meget om, hvad det var for en produktion der foregik her, men da fabrikken 18 år senere fik ny ejer, nemlig firmaet *I. Christensen & Søn*, producerede man bl.a. sengetæpper. Den lille industrivirksomhed bestod af en toetages bygning ud til vejen, hvor der på begge etager var vævestuer.

Mod slutningen af 1800-tallet blev fabrikken udvidet væsentligt. Man købte nabogrunden mod syd og opførte en større bygning på over 600 kvadratmeter, hvor alle vævene blev samlet.

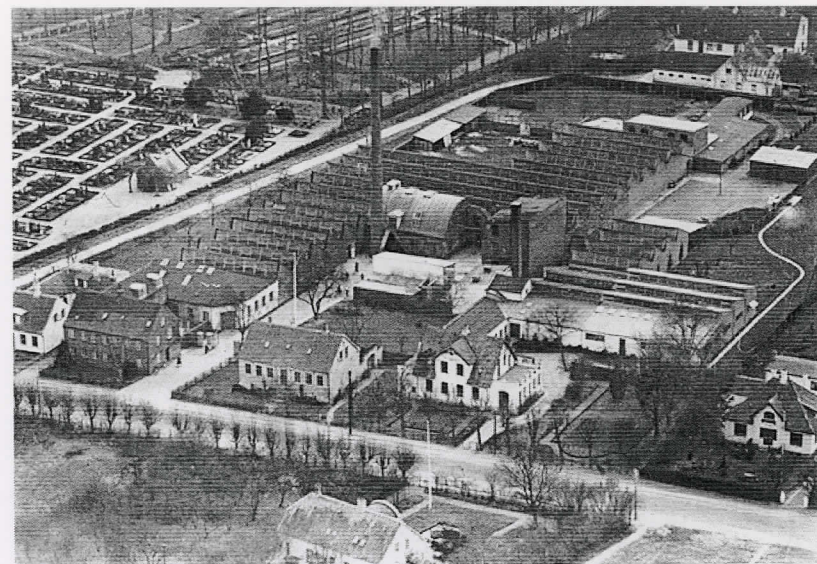

Spindemaskine på væveriet på Kirkevej i begyndelsen af 1920'erne.

En del af maskineriet må på det tidspunkt være drevet ved damp, for i 1892 opførtes et kedelhus med en 4-hestekræfters dampmaskine. Dermed var udnyttelsen af dampkraften til industribrug kommet til Dragør - næsten 100 år efter, at teknologien blev taget i brug i Danmark.

Det gamle væveri ud mod vejen blev nu ombygget til kontor og bestyrerbolig, så virksomheden havde altså på det tidspunkt en størrelse, der berettigede til en "administrationsbygning". Bestyreren var i øvrigt den unge Wieder, som senere skulle give navn til fabrikken.

Kun få år efter fortsatte ekspansionen: Man købte et større areal, udvidede produktionsbygningerne og byggede et nyt og større kedelhus med en skorsten på over 30 meters højde. Så ikke alene havde Dragør fået en industrivirksomhed af en væsentlig størrelse - man havde også fra byen udsigt til industrialiseringens vigtigste symbol: Fabriksskorstenen.

Wieders væverier var i 1950'erne blevet en omfattende virksomhed, der dækkede et stort areal på Kirkevej. Fabrikken fik tidligt de karakteristiske skrå „shed-tage“, der blev karakteristiske for industribygninger i efterkrigstiden.

Wæveriet stod omkring århundredeskiftet selv for alle produktionsfaserne: Man havde spinderi og væveri til såvel uld som bomuld. Man farvede selv ulden og man kunne endda oparbejde gammelt klæde til nyt.

Virksomheden nød godt af de mange ledige hænder i Dragør. For det første var væveriet jo i forvejen et kendt erhverv for byens kvinder, der i århundreder havde haft hjemmewæveri som speciale. For det andet var der mange mandlige arbejdere, der efter søfartens stagnation i slutningen af 1800-tallet manglede noget at bestille.

Men den specialiserede viden om det industrielle væveri måtte hentes udefra, så fabrikken havde flere udenlandske mestre ansat. I spidsen for personalet stod *Vilhelm Wieder*, der i 1915 måtte skyde private midler i fabrikken, da den - formentlig p.g.a. Verdenskrigen - var i en økonomisk krise.

Wieders engagement og tålmodighed slog dog ikke til, da nye ejere overtog væveriet i 1918. Så han trådte ud af virksomheden og startede for sig selv - ovenikøbet på nabogrunden mod vest, som han havde købt 20 år tidligere. Wieder boede med sin familie i villaen "Det hvide hus" (Kirkevej 162) og bagved byggede han en lille bygning, hvor han startede et væveri, der producerede sengetæpper og gardiner af silke.

Wieders lille væveri blev dog aldrig stort nok til at være en konkurrent til naboen, som stadig byggede til. Senest omkring 1920 blev der bygget en spinderibygning og et lager i to etager. Alligevel var virksomheden i vanskeligheder, og blev i 1923 købt på tvangsauktion af *Nordisk Klædefabrik A/S*. Man omlagde produktionen og indkøbte f.eks. færdigspundet tråd, i stedet for at producere den selv. I en periode lå fabrikken nærmest helt stille, indtil den i 1931 blev solgt endnu engang - og denne gang til det halve af, hvad salgsprisen var godt ti år tidligere. Køberen var såmænd naboen: Vilhelm Wieder, der nu blev ejer af såvel sin egen fabrik som af sin gamle arbejdsplads.

Spolerske på Wieders væveri i 1970'erne.

En del af de ældste produktionsbygninger blev udlejet til en ovn-fabrik, og kedelhuset blev til kontorlokaler m.m.

Der kom i løbet af 1930'erne dog også flere nye produktionsbygninger til mod syd. Virksomheden ekspanderede, og man var oppe på omkring 100 ansatte, hvoraf hovedparten kom fra Dragør. Væveriet var byens og omegnens største arbejdsplads - "Fabrikken" blev den slet og ret kaldt. Der var ikke så mange andre.

Væverivirksomheden var i gang helt frem til oktober 1982, hvor den lukkede. Hele området blev overtaget af Dragør Kommune der indrettede det til det nuværende ældrecenter.

Blegeriet

Med det blomstrende hjemmевæveri og vidtstrakte strandenge lige udenfor byen, var det naturligt, at de vævede stoffer også blev efterbehandlet lokalt. Det færdigvævede hørlærred var stift og gråt, men kunne gennem en omfattende blegeproces gøres hvidt og blødt.

Blegeriet blev et karakteristisk erhverv for Dragør, og var ikke som sådan en industri, men snarere et håndværk der baserede sig på de produkter, som blev fremstillet lokalt.

Hver lærredsbane blev forsynet med stropper og derefter kogt med soda og skyl-

let flere gange, for til sidst at blive spændt ud på træpinde på areaerne på Sydstranden udenfor byen. Her lå lærredet i 14 dage, hvorefter det blev hentet hjem og kogt, skyllet og spændt ud igen.

Blegning i gang i bygehuset. Foto 1939.

Lærredbaner på én af Dragørs blegepladser ved Sydstranden.

Processen blev gentaget adskillige gange, og efter et par måneder var stoffet færdigbleget, så det kunne transporteres til København, hvor det blev solgt i forretninger og stormagasiner.

I begyndelsen af 1900-tallet var der så mange blegere i byen, at *blegen* på Sydstranden ikke slog til. Man inddrog flere områder nord og vest for byen, og holdt auktion over retten til at leje dem i sommermånederne. De fleste blegere boede i den sydlige del af den gamle by, hvor vejen til engene på Sydstranden var kortest. Man kan endnu nogle steder se de såkaldte *bygehuse*, hvor lærredet blev kogt i store tønder. F.eks. ligger bygehuset endnu i *Bymandsgade 12*, på hjørnet af Blegestræde. Her boede blegeren *Niels Hansen Jans*, der leverede bleget lærred til Magasin du Nord i København. I tiden før 1. Verdenskrig gik der hvert år 6.000 ruller lærred, hver på 40 meters længde, gennem Jans hænder.

Dragør Jernstøberi

Omkring 1915 oprettede maskinmester

Georg Axel Christensen

et jernstøberi lige ved siden af Dragør Jernbanestation. Han havde

været medejner af et jernstøberi ved Strand-

møllen nord for Køben-

havn, og maskiner m.m. blev herfra flyttet til Dragør.

Fabrikken fremstillede bl.a. bukke til drejebænke, riste m.m., som blev solgt til grossistvirksomheder.

Det var næppe muligheden for at transportere produkter og råmaterialer med jernbanen, der fik Christensen til at flytte en produktion så langt væk som til Dragør. Amagerbanen, der gik fra Amagerbro til Dragør, var ganske vist åbnet i 1907, men det ser ikke ud som

Jernstøberiet.
Foto 1948

Jernstøberiets bygninger omkring 1970.

om godstransporten til Dragør har spillet nogen stor rolle i banens tidligste år. Til gengæld findes beretninger om, hvordan støbegodset til Dragør Jernstøberi blev transporteret til København med torrevognene, der ellers kørte med grøntsager. Støbesandet fik man dog med jernbanevogne. Affaldsprodukterne - slagterne fra ovnen - blev brugt lokalt. De blev kørt ud i området ved Sydstranden, hvor de blev brugt til vej anlæg.

G.A. Christensen havde virksomheden til midt i 1920'erne, hvor den blev overtaget af bl.a. ingeniør *Rixen*, der flyttede en del af produktionen - bl.a. af oliepumper - til København. Jernstøberiet fortsatte dog i Dragør, og i de ledige lokaler etablerede et nyt firma en produktion af kaminer. Senere fremstillede man pumper, der blev eksporteret til Letland og Litauen.

Den normale arbejdsstyrke på støberiet var på 1-2 kernemagere, 6-7 formere, 6-7 arbejdsmænd og 1 formand.

Inde i støberiet var der bygget en stor skaktovn, der udefra kunne fyldes med råjern, cinders og kalk. Heri blev der støbt en eller to gange om ugen. Når støbemassen var klar, blev lågen til ovnen åbnet og med lange jernstænger blev der slået hul på massen, så det flydende støbejern via en rende kunne løbe ned i støbeskeen. To mand bar støbeskeen imellem sig hen til formene og hældte indholdet ned

i dem. Til de større emner fandtes en stor støbeske, der blev kørt rundt med en kran.

Det var varmt og hårdt arbejde der ofte medførte brandsår, når det flydende jern sprøjtede til alle sider. Medarbejderne havde behov for meget væske dagen igennem, så to gange om ugen kom ølvognen fra bryggeriet *Stjernen*, og i frokoststuen stod der altid en flaske snaps til kaffepauserne. En dag syntes værktørføreren dog, at det svandt lidt rigeligt i flasken i mellem pauserne, så han tog proppen af og sværtede randen af flaskehalsen sort og satte den tilbage med proppen i. Lidt efter kunne man se synderen gå rundt ude i hallen, med en nydelig sort ring om munden!

Dragør Jernstøberi ophørte omkring 1970, men virksomheden *Dana-Dis A/S*, der siden slutningen af 1940'erne havde ligget ved siden af, overtog en del af lokalerne og videreførte produktionen på de maskiner m.m. der var i bygningen.

Dana-Dis

Ved siden af jernstøberiet lå fabrikken *Dana-Dis*, der blev grundlagt af Albert Hansen, der havde et stort handelsfirma i København med bl.a. salg af landsbrugsmaskiner. Virksomheden producerede i starten den såkaldte "Dragør-motor", det var gamle Ford-motorer, der blev lavet om til bådmotorer. Senere udviklede og producerede virksomheden deres egen motor „Danadis-motoren“, som var en lille dieselmotor på mellem 4 og 12 hestekræfter.

Medarbejdere på jernstøberiet, 1955.

I begyndelsen blev motorblokkene støbt på jernstøberiet ved siden af, men da man var utilfreds med kvaliteten, fik man senere leveret blokkene fra Holbæk Jernstøberi. Mange af motorerne blev via *Dana* eksporteret til u-landene, hvor de blev brugt til at trække lysmaskiner, vandpumper m.m.

Udover motorerne blev der fremstillet f.eks. vacuumpumper til mal-kemaskiner, som der var god brug for, i takt med at landbruget blev industrialiseret i 1950'erne.

I alt havde *Dana-Dis* ca. 30 ansatte, og da det ofte var svært at få uddannede maskinarbejdere i Dragør, måtte man lokke folk fra København herud med gratis bustransport. I gode tider var der ansat 10-12 lærlinge, så der er mange dragørdrenge, der har fået deres svendebrev på fabrikken.

I begyndelsen af 1960'erne blev det vanskeligere at få afsat motorerne, og fabrikken stod foran lukning. Én af de ansatte, *Kurt Petersen*, overtog imidlertid fabrikken, og startede en ny produktion af bl.a. hydrauliske pressemaskiner.

Efter nogle år lukkede fabrikken dog igen og blev overtaget af vægtfabrikken *Mikro*, der efter en kortere årrække dog igen flyttede produktionen til smedien på havnen.

Kaffekandefabrikken

I anden halvdel af 1940'erne blev der på *Kaj Lippmanns Alle 15* indrettet en fabrik i en stor, nu nedrevet staldbygning ved siden af ejendommen. Her omkring havde der lige efter 2. Verdenskrigs afslutning ligget en flygtningelejr.

Produktionen af kaffekander blev sat i gang, da det efter krigen igen blev muligt at få leveret aluminium. Aluminiummet blev leveret i små firkantede plader fra et valseri.

På 1.salen blev pladerne udglødet, dvs. de blev lagt på nogle gasbrændere og der blev drysset savsmuld på. Når savsmuldet begyndte at gløde, havde pladerne den rette temperatur.

I stueetagen stod de tunge maskiner. Her blev de udglødede plader i drejebænke formet efter forskellige matricer. På slibemaskinerne blev emnerne slebet og pudset, og bagefter blev der standset huller til tude og hanke, der blev støbt i den anden ende af støberiet. Hankene blev nittet på kanderne, mens tud og en tyk aluminiumsbund blev svejset på. Til sidst blev kanderne pudset af med terpentin og savsmuld og pakket i papkasser.

Kaffekandefabrikken havde omkring 10 medarbejdere og et par arbejdsdreng, alle fra Dragør.

Klipfiskefabrikken

I december 1947 lejede *Jørgen Frimodt & Co* i Valby et areal på Dragør Havn af kommunen. Frimodt fik anbragt en tidligere flygtningebarak fra lejren på Kløvermarken og indrettede den til et anlæg til tørring af klipfisk.

Fiskene blev importeret fra Grønland, Island og Færøerne, som saltede torskefileter, der var pakket i sække. Sækkene blev hentet i København af en vognmand, og på fabrikken på Dragør Havn blev sækkene forsigtigt lukket op (de skulle bruges igen), og fiskene lagt to og to på en træramme på 1 x 1 meter med udspændt ståltråd, så der kunne komme luft til. Derefter blev de stablet og kørt ind i en række tørrerum.

På fabrikken var der et stort koksfy, der leverede varm luft til tørrerummene, hvor fiskene stod et par døgn og blev tørret igennem.

„Klipfiskfabrik“ i slutningen af 1950'erne.

Arbejde i Frimodts klipfiskefabrik, 1951

Imens blev sækkene skyllet og vasket i havnen og hængt til tørre på tørrestativer og på molens gelænder.

Når fiskene var tørret færdige, blev de igen pakket i sække og mærket *Baccalao de bandaras*. En stor del af eksporten gik til de katolske lande, hvor man spiste mange fisk i fastetiden. En undtagelse var dog de sække, der skulle til missionsstationer i Belgisk Congo. Her måtte det ikke fremgå, at de indeholdt saltet fisk, for så blev de plyndret - ikke på grund af fiskene, men fordi saltet havde en enorm stor handelsværdi!

Med vognmanden blev fiskene igen transporteret til København, hvorfra de blev udskibet.

Når det var gode tider arbejdede der 14-15 mand i treholdsskift på klipfiskefabrikken, men det svingede meget. Som de ansatte sagde: Når der var mange penge, var der ingen fisk at få, og når der ikke var nogen penge, så var der masser af fisk.

Når det kneb med afsætningen, blev fiskene kørt ud i et stort skur bag Grushullerne (hvor rensningsanlægget ligger nu). Hvis de lå for længe, og det var for varmt, blev fiskene røde - *pink fish* kaldte de det. Men man syntes alligevel, at det var synd at kassere dem, så de blev kørt tilbage på fabrikken og det røde skrubbet af, hvorefter de blev dyppet i desinfektionsvæske, saltet og tørret igen. Så var de som "nye", men det er jo nok en fremgangsmåde som ikke ville tolereres af fødevarekontrollen i dag!

I 1957 havde virksomheden, der blev drevet under navnet *Bacalaokompagniet*, planer om at udvide. Produktionen var nu oppe på ca. 3.000 tønder sild om året. Imidlertid var der lugtgener fra fabrikken, og da den udledte spildevand med høj saltkoncentration i havnen, ville kommunen ikke godkende en udvidelse. Samtidig ønskede Dragør-Linhamnfærgeriet at udvide sit færgeleje og havde derfor brug for den plads, som fabrikken disponerede over.

30. oktober 1965 nedbrændte fabrikken, og blev ikke genopført. Ved branden omkom en medarbejder, der havde lagt sig til at sove på nogle sække.

Rens-Let-fabrikken

I alle hjem findes nok den smarte rengøringssvamp, vi kender under navnet "Rens-Let". Men de færreste ved sikkert, at svampen i mange år blev produceret i Dragør af virksomheden med det knap så kendte navn *Jefa*.

Det var *Svend Faurschou*, der i 1950'erne havde set en amerikansk ståluldssvamp og fik lyst til at forsøge med at producere noget tilsvarende i Danmark. Han eksperimenterede i sit udhus med forskellige typer sæbe og da det var lykkedes at finde en passende sammensætning, fik han sat gang i produktionen og flyttede ind i fabrikslokaler bagved Wieders Væverier.

I de følgende årtier blev der bygget til af flere omgange, bl.a. fordi man begyndte at eksportere til andre dele af verden. Så når der blev

gjort gryder rene i Finland eller Hong Kong, var det ofte med svampe fra Dragør. I slutningen af 1980'erne var produktionen oppe på 25 millioner svampe om året, men i 1997 var det slut.

Svampene produceres stadig, men dog ikke længere i Dragør. I dag er der bygget boliger på arealet, hvor fabrikken lå.

Søndagsturen til Dragør

Med etableringen af de industrielle væverier i Dragør i 1800-tallet udviklede byen sig efterhånden til en industriby og for flere og flere blev det selvstændige erhverv som f.eks. sømand, fisker eller lods afløst af arbejde på én af fabrikkerne - med fast løn og faste arbejdstider. At man havde et arbejde med fast mødetid og fyraften betød indirekte,

at den del af dagen, hvor man ikke var på arbejde, kunne kaldes fritid. Et begreb, der sikkert ikke har været en naturlig del af de typiske, gamle Dragør-erhverv, hvor man var på arbejde indtil arbejdet var gjort. Og det kunne tage dage eller uger, hvis man var på søen!

Fritiden var et resultat af samfundets industrialisering, for selv om arbejdsdagen på fabrikkerne var lang, havde de fleste dog som regel fri om søndagen. Det var dog først i 1930'erne, at ferie blev en retting for arbejderklassen, og det at rejse væk i fritiden var forbeholdt de, der havde råd. Men det var der trods alt en del der havde, og især blandt de lidt mere velstående københavnere, blev udflugter og rejser en måde at tilbringe fritiden på.

Dragør blev fra starten af 1900-tallet et af målene for mange københavnernes søndagsture og ferier. Enkelte turister fandt hertil i 1890'erne, men da *Amagerbanen* åbnede i 1907, blev det pludselig langt nemmere at lade søndagsturen gå til Dragør.

Gæsterne kom hertil hele sommeren, og med dem fulgte hotel, pensioner, badeanstalt og andre faciliteter. Ikke mindst foreningen *Dragør Fremme* arbejdede aktivt for at gøre Dragør til et turistmål.

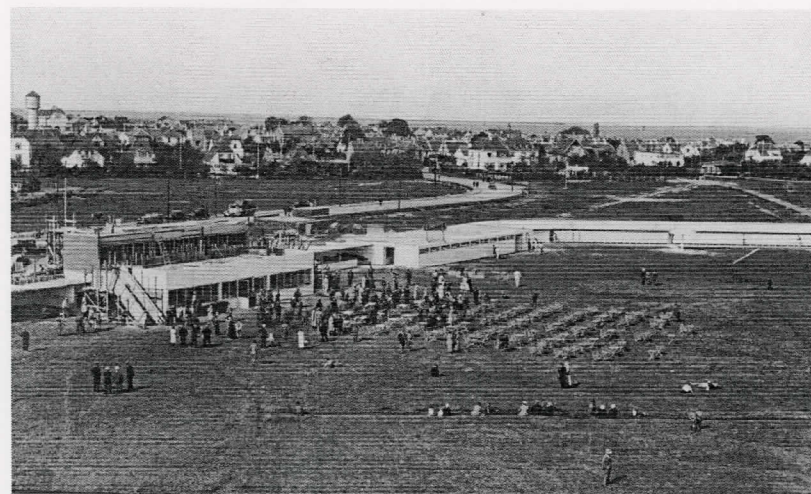
Mange af sommergæsterne blev så begejstrede for Dragør, at de købte grund og byggede sommerhus - og flere flyttede hertil permanent. Toget gjorde det nu muligt at bo i Dragør og arbejde i København.

Det var dog ikke industriarbejderne der myldrede ud af søndagstoget fra København. De første årtier i Dragørs tid som turistby, kom de besøgende fra de mere velstående samfundslag, og mange af dem havde råd til at indlogere sig på hotel. Netop for 100 år siden opførtes et badehotel ved sydstranden.

I 1930'erne opførtes et kæmpemæssigt "badeetablisement" på Dragør Sydstrand, på de enge, hvor blegerne tidligere havde spændt

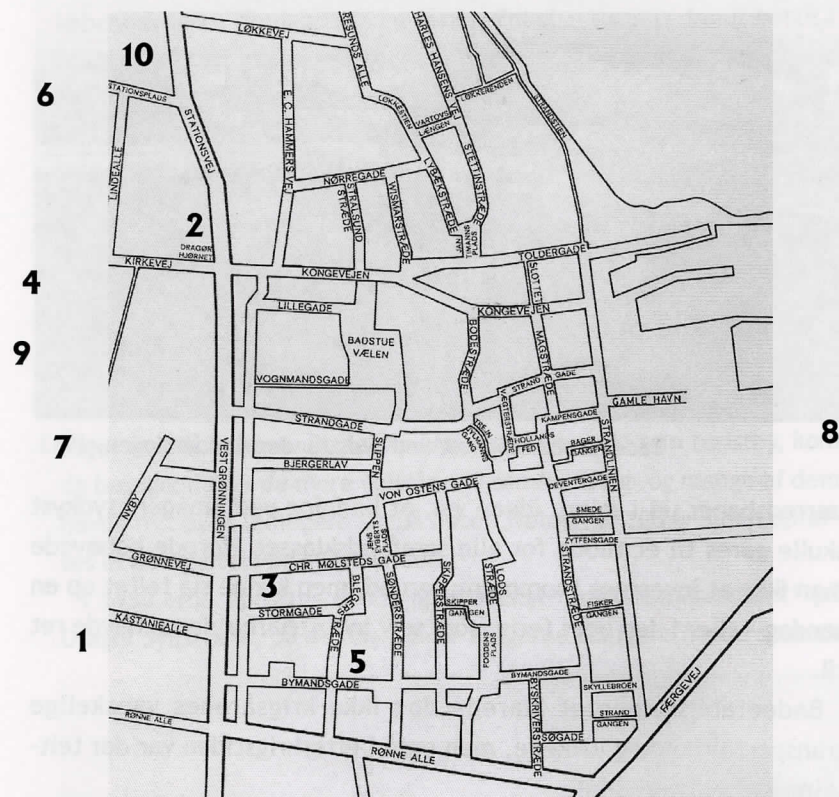
Badehotellet kort efter det var opført i 1907.

Badeetablisementet ved Sydstranden ved åbningen, 1933.

lærredsbaner ud i solen. Ideen var, at badning ved Amagers sydkyst skulle gøres til et tilbud for alle samfundsklasser. Herude behøvede man ikke at investere i sommerhusgrund, men kunne slå teltet op en søndag - eller i den uges ferie, som selv industriarbejderne havde ret til.

Badeetablisementet klarede dog ikke krigsårenes vanskelige transportforhold og lukkede, men også i efterkrigstiden var der teltlejre ved Sydstranden.

- 1 Elisenborg (Engvej 3)
- 2 Højerup (hjørnet Kirkevej/Stationsvej)
- 3 Væveriet Vestgrønningen 36
- 4 Væveriet på Kirkevej
- 5 Eksempel på bevaret bygehus (Bymandsgade 12)
- 6 Jernstøberiet
- 7 Kaffekandefabrikken (Stautz Alle)
- 8 Klipfiskefabrikken
- 9 Rens-let (på den nuværende Østerled)
- 10 Dragør jernbanestation

Dragør er kendt som skipperbyen ved Øresund. Her har man i århundreder levet af søfarten og andre maritime erhverv.

Men siden midten af 1800-tallet har byen også haft egentlige industrielle virksomheder. Væveriet har været det dominerende erhverv, men også indenfor jern- og metalindustrien har Dragør kunnet tilbyde arbejdspladser.

Dette hæfte er udsendt i anledning af Bygningskulturens Dag 2007 som en ledsager til Beboerforeningen for Dragør gamle bys og Dragør Lokalarkivs arrangement om Dragørs industrivirksomheder.

Du kan finde flere oplysninger om Dragørs fabrikker på Dragør Lokalarkivs hjemmeside:
www.dragoer.dk/page919.aspx

Udgivelsen er støttet af Kulturavsstyrelsen.